

УДК 796.01

Володимир Файдевич

Укладання нормативних основ фізичного виховання студентів у післявоєнний період (40–60 рр. ХХ ст.)

Луцький національний технічний університет (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та аналіз останніх досліджень. Система фізичного виховання – це історично обумовлений тип соціальної практики фізичного виховання, який включає телеологічні, науково-методичні, програмно-нормативні та організаційні основи, що забезпечують фізичне виховання громадян.

Кожній суспільній формації притаманна своя система фізичного виховання, рівень розвитку якої обумовлений рівнем матеріальної й духовної культури суспільства. Розвинені системи фізичного виховання формуються при достатньо високому рівні матеріальної та духовної культури.

Українська національна система фізичного виховання має глибокі історичні корені. Водночас сучасна система фізичного виховання в Україні переживає низку кризових явищ, зокрема в ділянці нормативних основ. Спроба розв'язати їх “косметичним ремонтом” старої системи фізичного виховання, а саме підправити й доповнити програмно-нормативні основи (як один зі складників системи), не дала позитивних результатів.

Зрозуміло, що подальше збереження виключно прагматичної мети та утилітарних завдань фізичного виховання в суспільстві є перепоною для формування предмета “Фізичне виховання” на рівні фізкультурної освіти молоді.

Отже, вихід із кризи вимагає концептуально нового методологічного підходу до розв'язання комплексної проблеми становлення й розвитку програмно-нормативних основ фізичного виховання [1; 2; 3].

Історичний аналіз та аналіз об'єктивно існуючої сьогодні практики фізичного виховання дає підстави визначити концептуальні положення, що повинні лягти в основу процесу формування програмно-нормативних основ фізичного виховання молоді.

Завдання дослідження – розкрити та узагальнити характерні тенденції розвитку нормативних основ фізичного виховання студентів у ВНЗ України в період 40–60 рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для аналізу формування й розвитку нормативного забезпечення фізичного виховання молоді студентського віку використано хронологічний підхід.

У коло нашого аналізу потрапило вісім документів нормативного забезпечення фізичного виховання студентів, які діяли з 1940 р. до 1969 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік документів нормативного забезпечення фізичного виховання студентів, що діяли в Україні з 1940 до 1972 рр.

№ з/п	Документи нормативного забезпечення	Рік, автори	Примітка
1	Всесоюзный физкультурный комплекс “Готов к труду и обороне СССР” *	1940	Симферополь
2	Физкультурное движение в СССР (сборник документов) *	1940 Г.А. Евсеев	Харьков
3	Фізкультурний рух у СРСР	1941 Л. Осіпов	Київ
4	Всесоюзный физкультурный комплекс “Готов к труду и обороне СССР” *	1941	Рига
5	Всесоюзный физкультурный комплекс “Готов к труду и обороне СССР” *	1945	
6	Всесоюзный физкультурный комплекс “Готовый до работы и обороны СРСР”	1948	Київ
7	Всесоюзный физкультурный комплекс “Готов к труду и обороне СССР” *	1949	Москва

8	Готов к защите Родины	1969	
---	-----------------------	------	--

Нами проаналізовано зміст нормативних документів, їх спрямованість та кількісні характеристики нормативних вимог.

Це дало підставу зробити деякі історичні узагальнення.

У 1939 р. введено новий комплекс ГПО. Він давав можливість фізкультурним організаціям подолати відставання від вимог, які пред'являлись інтересами оборони країни.

Чим же характерний новий комплекс ГПО? Він повинен був забезпечити всесторонню фізичну підготовку, поєднавши її з навчально-спортивною роботою в секціях, школах, командах. Тому в комплекс ГПО включено всі види спорту, гімнастики й ігор та введено принцип вільного вибору самим фізкультурником більшості норм.

Комплекс ГПО продовжує будуватися за принципом всестороннього фізичного виховання населення, починаючи з дитячого віку, і складається з трьох ступенів. Кожен із цих ступенів єдиного комплексу ГПО (БГПО, ГПО I і II ступенів) складається з групи загальних, обов'язкових для всіх норм і вимог та декількох груп вправ із правом вибирати по одній нормі з кожної групи.

Що являють собою ці групи? Група загальних норм складається із вправ, які розвивають найважливіші прикладні навички, а також з елементарних відомостей про завдання радянської фізкультури, про основи гігієни, самоконтролю та про надання першої медичної допомоги. Обов'язковими для всіх були випробування з таких вправ: біг, подолання смуги перешкод, плавання, стрільба, гімнастика, лижі.

Групи норм, які здавалися за вибором, складаються із вправ, які розвивають переважно якусь фізичну або психофізичну якість. У комплексі ГПО пропонувалися такі групи:

- 1 група складається з фізичних вправ, які переважно розвивають швидкість (біг 100 м, плавання 50 м, переповзання по-пластунськи на відстань 30 м);
- 2 група складається з фізичних вправ, які здебільшого розвивають спритність (гімнастика, акробатика, стрибок у висоту, стрибок у довжину, вольти жировка, стрибок у висоту в повсякденній одежі, стрибок у довжину в повсякденній одежі);
- 3 група складається з фізичних вправ, які переважно розвивають навички в метанні та стрільбі (метання гранати, списа, стрільба, стендова стрільба, метання гранати лежачи);
- 4 група складається з фізичних вправ, які здебільшого розвивають витривалість (біг 3 км (чол.), 1 км (жін.); плавання 400 м (чол.), 200 м (жін.); лижі 20 км (чол.), 5 км (жін.); велокрос 20 км (чол.), 5 км (жін.); футбол (чол.), баскетбол (жін.); швидкісний піший перехід 8 км (чол.), 5 км (жін.), альпінізм);
- 5 група складається з фізичних вправ, які переважно розвивають сміливість, рішучість (рівновага (ходьба по буму) для жінок на висоті, стрибок у воду з висоти, стрибок на лижах із трампліна, спуск із гори на лижах, подолання перешкод на коні, штиковий бій);
- 6 група складається з фізичних вправ, які здебільшого розвивають силу (лазіння по жердині або канату без допомоги ніг, підтягування на перекладині, метання зв'язки з п'яти гранат, штанга, лазіння по жердині, канату, деревах із допомогою ніг);
- 7 група складається з фізичних вправ, які розвивають навички захисту та нападу (бокс, фехтування, боротьба).

Установлювалася також кількість норм, які потрібно було здати. Наприклад, із ГПО I ступеня чоловіки повинні були здати 14 норм, із них вісім загальних і шість за вибором (групи 1–6), а із ГПО II ступеня чоловіки повинні були здати 15 норм, із них вісім загальних і сім за вибором (групи 1–7).

Загальна структура комплексу ГПО цього періоду збігається з попередніми роками.

Будь-яка спортивна або гімнастична секція, підбираючи ті чи інші види фізичних вправ, які допомагають спортивному росту, зможе здійснювати всесторонню фізичну підготовку членів колективу (спочатку на рівні норм ГПО I ступеня, а потім і II ступеня).

Комплекс ГПО включав у себе практичні іспити, теоретичні іспити, детальні інструкції із проведення іспитів, таблиці норм і вимог до значка "ГПО".

Цікаво розглянути норми й вимоги з практичного іспиту до значка "ГПО" I ступеня (табл. 2).

Таблиця 2

Норми й вимоги до значка "Готовий до праці і оборони" I ступеня

(комплекс ГПО, 1948 р.)

№ з/п	Вид випробувань	Чоловіки 16–30 років	Жінки 16–25 років
1	Біг 100 м	13,6 с	15,4 с
2	Крос 500 м	-	1 хв 55 с
3	Крос 1000 м на стадіоні	3 хв 25 с	-
4	Стрибки в довжину з розбігу	4,50 м	3,50 м
5	Стрибки у висоту з розбігу	1,25 м	1,30 м
6	Стрибок в воду з висоти	3 м	2 м
7	Підтягування на перекладині	6 разів	-
8	Плавання протягом 50 м	50 с	1 хв
9	Велосипед 10 км	55 хв	-
	Велосипед 10 км	-	35 хв
10	Лижі 20 км	2 год 10 хв	-
	Лижі 5 км	-	38 хв

Як видно з таблиці, вимоги до виконання норм зросли, порівняно з нормами 30-х років, та мають прикладний характер.

Водночас комплексу ГПО II ступеня властива чітко виражена військова спрямованість (табл. 3).

Таблиця 3

Норми й вимоги до значка “Готовий до праці і оборони” II ступеня

(комплекс ГПО, 1948 р.)

№ з/п	Вид виробувань	Чоловіки 18–30 років	Жінки 17–25 років
1	Крос на 5 км	20 хв 30 с	-
	Крос на 2 км	-	9 хв
2	Плавання без обліку часу в спортивному костюмі	300 м	300 м
	в одязі з гвинтівкою	50 м	-
	в одязі (штани, сорочка)	-	75 м
3	Похід пішки на 35 км	8 год	-
	Похід пішки на 25 км	-	6 год
4	Стрибок у воду з висоти	5 м	3 м
5	Військовізований лижний перехід 10 км	56 хв	-
	Військовізований лижний перехід 5 км	-	33 хв
6	Плавання на 400 м	9 хв 30 с	-
	Плавання на 200 м	-	5 хв 30 с

Таким чином, ліквідувався розрив між навчанням із ГПО і навчально-спортивною роботою в секціях; стало можливим органічно поєднувати підготовку та складання норм ГПО з масовою спортивною роботою, використовувати багаті можливості спорту, гімнастики й ігор для все-стороннього фізичного виховання.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, у період 40–60 років ХХ ст. поглиблюється воєнна спрямованість комплексу ГПО, а особисте бажання окремих громадян займатися тим чи іншим видом спорту держава використала в цілях воєнізації фізичної культури. Так, фізичні вправи, роблячись повсякденною звичкою, життєвою необхідністю, повинні всесторонньо розвивати організм та готувати людину до бойової обстановки.

Література

1. Вовк В. М. Пути совершенствования физического воспитания студентов / Вовк В. М. – Луганск : Изд-во ВУГУ, 2000. – 176 с.
2. Нестеров В. Н. Нормативные основы физического воспитания студенческой молодежи / Нестеров В. Н. – Минск : “Выш. шк.”, 1980. – 95 с.
3. Сабіров О. Здоров'я студента як національно-культурна цінність в освітньому євроінтеграційному просторі / О. Сабіров // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – № 2 (6). – С. 16–21.

Анотації

У статті подано історико-методологічний аналіз змісту, структури та спрямованості нормативних основ фізичного виховання студентів періоду 40–60-х років XX ст.

Ключові слова: нормативні основи, нормативи, фізичне виховання.

Владимир Файдевич. Формирование нормативных основ физического воспитания студентов в довоенный период. В статье подается историко-методологический анализ содержания, структуры и направленности нормативных основ физического воспитания студентов периода 40–60-х годов XX в.

Ключевые слова: нормативные основы, нормативы, физическое воспитание.

Vladimir Faidevich. The Formation of the Student Physical Training Normative Bases During the Prewar Period. In the article it is given the historical and methodological analysis of the content, structure and direction of the normative bases of the students physical training during the period of the 40–60 of the XX century.

Key words: normative bases, standards, physical training.